

تأثیر راهبردهای نشانه‌گذاری و یادداشت‌برداری بر یادگیری دانش‌آموزان

مقدمه

خواندن درست به تفکر و فهم پیام متن نوشته شده نیاز دارد. خواندن درست، کلمات روی کاغذ را به مفاهیم و پیام‌های معنی‌داری که خواننده آن‌ها را می‌فهمد و ارزیابی می‌کند، ربط می‌دهد. در واقع، خواندن درست با فهمیدن همراه است و باید قبلاً در این زمینه آموزش لازم را دریافت کرده یا از تجربه کافی برخوردار بود. در این باره، به شرایط سؤال برانگیز زیر توجه کنید:

- آیا تا به حال پس از مطالعه یک قسمت از درس، متوجه شده‌اید که نمی‌توانید یک کلمه از آنچه را خوانده‌اید به یاد آورید؟
- آیا تا به حال آن قدر بی‌حوصله شده‌اید که فکر کنید هرگز مطلب را به پایان نخواهید رساند؟
- آیا هرگز هنگام مطالعه بخشی از کتاب به خواب رفته‌اید؟

چنین تجربه‌هایی بسیار خنثا کننده‌اند و خواندن دوباره همه تکالیف بسیار وقت‌گیر است. از سوی دیگر، امکان دارد فکر کنید تمام آنچه را خوانده‌اید، می‌دانید، اما در امتحان کمترین نمره را گرفته باشید! حتی شاید این فکر به ذهن شما خطور کند که به اندازه دانش‌آموزانی که نسبت به شما وقت کمتری

اشاره

یکی از نکات مهم یادگیری، شیوه خواندن و مطالعه کتاب درسی یا هر متن آموزشی است. بسیاری از دانش‌آموزان از مطالبی که مطالعه می‌کنند، یادداشت بر نمی‌دارند. آنان نمی‌دانند یادداشت‌برداری از مطالب خوانده شده باعث فعال و پویا شدن مطالعه می‌شود. با یادداشت‌برداری، مطالب خوانده شده در اندک فرصتی به یاد آورده می‌شوند و به راحتی در دسترس قرار می‌گیرند و دیگر نیازی به مطالعه دوباره متن اصلی احساس نمی‌شود. بازده مطالعه هنگامی کاهش می‌یابد که دانش‌آموز از مطالبی که خوانده است، یادداشتی تهیه نکرده باشد. در واقع، مطالعه درست و یادداشت‌برداری می‌تواند موفقیت دانش‌آموز را تا میزان زیادی تضمین کند و افزایش دهد. علاوه بر این، در زمان صرف شده برای مطالعه نیز صرفه‌جویی و از مدت زمان لازم برای یادگیری نیز کاسته می‌شود. در این مقاله، کاربرد یافته‌های پژوهشی در ارتباط با اهمیت آموزش راهبردهای نشانه‌گذاری و یادداشت‌برداری به دانش‌آموزان و تأثیر آن بر یادگیری آنان معرفی شده است.

کلیدواژه‌ها: راهبردهای یادگیری، یادگیری مؤثر، راهبردهای آموزشی، راهبرد نشانه‌گذاری، راهبرد یادداشت‌برداری، فنون مطالعه

به خواندن اختصاص داده‌اند نیز کارایی ندارد. حال اگر خودتان یا دانش‌آموزی این‌گونه است و به دلایلی، به نمره مطلوب در امتحان نمی‌رسید، ضرورت دارد روش بهتری برای مطالعه درس به کار ببرید. در چنین شرایطی، فرد به روش **مطالعه - خواندن** نیاز دارد که باید بیاموزد.

مطالعه - خواندن فرایندی است برای خواندن و مطالعه مؤثر کتاب درسی که سه بخش: «نگاه ابتدایی، خواندن و علامت‌گذاری، و مرور از طریق از حفظ گفتن» را شامل می‌شود. در واقع، دانش‌آموز با کاربرد روش مطالعه - خواندن می‌تواند به جای خواننده‌ای منفعل به خواننده‌ای فعال تبدیل شود. در نتیجه، علاوه بر افزایش قدرت یادگیری، می‌تواند با لذت بیشتری به مطالعه مطالب درسی بپردازد.

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که می‌دانیم، به یاد سپاری مطالبی که سازمان یافته‌اند، آسان‌ترند. بسیاری از یادگیرندگان موفق، به هنگام مطالعه از راهبردهایی مانند نشانه‌گذاری، حاشیه‌نویسی، خلاصه کردن، و نظایر آن استفاده می‌کنند. به کارگیری راهبردهای مذکور تأثیر معنی‌داری بر افزایش یادگیری آنان می‌گذارد. در این راستا، پژوهش‌های متعددی در داخل و خارج از کشور انجام شده‌اند؛ از جمله پژوهش آزمایشی **یوسفی‌مشهور (۱۳۸۴)** که در مورد دانش‌آموزان دختر پایه اول متوسطه شهرستان کوچصفهان انجام شد. او از این پژوهش نتیجه گرفت، هر یک از راهبردهای مطالعه نشانه‌گذاری، حاشیه‌نویسی، سازمان‌دهی و خلاصه کردن، در پیشبرد یادگیری دانش‌آموزان مؤثر واقع می‌شود، اما بین اثر این راهبردها بر یادگیری آنان تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. لذا می‌توان اظهار داشت، از نظر کاربردی، می‌توان از هر یک از روش‌های مذکور به عنوان ابزاری مهم برای افزایش سطح توانایی مطالعه و یادگیری دانش‌آموزان استفاده کرد.

کاربرد یافته‌های پژوهش

خواندن روشی است که در آن دانش‌آموز به طور نظام‌مند درگیر فرایند یادگیری می‌شود. لذا «خواندن برای تمام کردن متن درس» و «خواندن برای درک و فهم موضوع» دو رویکرد کاملاً جداگانه محسوب می‌شوند. رویکرد اول برای دانش‌آموز فایده‌ای در پی ندارد، زیرا به هنگام نیاز، مطالب کمی را به یاد خواهد آورد. اما هر چه دانش‌آموز بر رویکرد دوم تسلط یابد، آرامش می‌یابد و یادآوری نسبتاً خوبی در انتظارش

خواهد بود، زیرا او به طور فعال در فرایند خواندن درگیر شده است. دانش‌آموز به این منظور نیاز دارد از فنون مرتبط به خواندن و علامت‌گذاری استفاده کند. لذا باید هر بند یا بخش را که در متن با عنوان درشت (حروف بزرگ و سیاه) مشخص می‌شوند، بخواند. هدف از این مرحله، پیدا کردن ایده اصلی متن و سپس پیدا کردن جزئیات (اطلاعات مربوط به ایده اصلی) است. دانش‌آموز باید به طور فعال مطالب را با ذهنی جست‌وجو کننده و پرسشگر بخواند: نکات اصلی چیست و چه جزئیاتی این نکات را توضیح می‌دهند؟ بنابراین، دانش‌آموز مطالعه می‌کند تا بتواند به جواب سؤال‌ها پی ببرد. به این منظور، دانش‌آموز:

- ابتدا باید بند یا بخش مورد نظر را بخواند.
 - جواب سؤال‌ها را در متن پیدا کند.
 - سؤال‌هایی را که حدس می‌زند به عنوان سؤال امتحانی طرح می‌شوند، مشخص کند.
 - سؤال‌ها را به گونه‌ای بنویسد که پاسخ با کیفیت را به همراه داشته باشند. به این منظور، می‌تواند سؤال‌ها را با کلمات پرسشی چه، کی، چقدر، چگونه و چرا مطرح کند.
 - سؤال‌ها را به عنوان حاشیه در کنار محل جواب در متن بنویسد.
 - جواب سؤال‌ها را با کشیدن خط یا ماژیک زیر کلمات یا عبارات کلیدی برجسته کند. در این ارتباط باید از قانون کم زیاد است، پیروی کرد. زیرا اگر همه متن را برجسته کند، دردی دوا نخواهد شد. دانش‌آموز مبتدی علاقه دارد تمام پاراگراف را رنگی و برجسته کند. به این ترتیب، تقریباً همه متن رنگی خواهد شد و به هنگام مرور دوباره چندان مفید نخواهد بود.
 - در صورت نیاز، می‌تواند از اعداد، برای مثال در شمارش و مشخص کردن دلایل، از ستاره در مشخص کردن اطلاعات بسیار مهم، از حروف مانند ت برای تعریف یا م برای مثال، از نشانه ؟ برای نشان دادن دشواری فهم عبارت و... استفاده کند.
- همان‌طور که دانش‌آموز پیش می‌رود، در حاشیه کتاب یا متن، سؤال‌هایی همراه با کلمات و عبارات کلیدی جواب آن‌ها که زیرشان نیز خط کشیده شده است، خواهد داشت. در این شرایط، او چیزی را مطالعه خواهد کرد که بهتر خواهد فهمید و احساس آمادگی بیشتری برای شرکت در امتحان یا هر فعالیت یادگیری خواهد داشت. در زیر دو نمونه از متن یک کتاب درسی که با به کارگیری موارد گفته شده مطالعه شده‌اند، ارائه شده است.

خواندن مؤثر به تفکر و فهم پیام متن نوشته شده نیاز دارد

نمونه ۱

راهکارهای بیشتر برای افزایش یادگیری

اصول یادگیری چنین است: سازمان‌دهی خوب و از بر کردن و بازخوانی.

اما می‌توان یادگیری را از راه‌های متعددی افزایش داد.^۱ از جمله صرف زمان بیشتر برای خواندن^۲؛ پرخوانی^۳؛ از میان بردن عوامل آسیب‌رسان^۴؛ گزینش درست مطالبی که باید یاد گرفته شوند. اول، بیشتر از آنچه نیاز است، بخوانید. ثابت شده که هر چه یادگیرنده زمان بیشتری را برای درس خواندن صرف کند، یادگیری نیز بهتر خواهد بود.

دوم، **پرخوانی** کنید. اگر یادگیری پیاپی باشد، کارسازتر است. یعنی با تکرار و بازخوانی فراوان، مطالب ساده و ساده‌تر می‌شود. تسلط بر موضوع درس را باید جایگزین یادگیری پر دردمر کرد. پرخوانی بهترین شیوه برای پرهیز از فراموش کردن مطلب به سبب دلهره یا در هنگام آزمون است.

سوم، شاید مطالبی که برای هر درس یاد می‌گیرید، با یادگیری مطالب درس دیگر تداخل کند. برای پرهیز از این برخورد، زمان خواندن هر یک از درس‌های خود را به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنید که در آن **وقفه‌ای** درسی بپردازید. همچنین، هنگامی که خود را برای آزمون آماده می‌کنید، درست **پیش از خواب مطالب را بخوانید و درست پیش از آزمون آن‌ها را بازخوانی کنید.**

در نشانه‌گذاری به صورت گزینشی عمل کنید و کتاب‌های درسی را به گونه‌ای پراکنده و کم، نشانه‌بندی کنید. اگر شیوه یادداشت‌برداری کرنل را به کار می‌گیرید، در پایان هر صفحه یادداشت، گزیده‌ای از مطالب را بنویسید. از راه یادگیری گزینشی بیشتر می‌توانید مطالب را به یاد بسپارید، تا زمانی که تلاش کنید همه چیز را یاد بگیرید.

اصول یادگیری را تا ۴
ببرید؟

از چه راه‌هایی می‌توان
یادگیری را افزایش داد؟

تداخل یادگیری
چگونه می‌توان به هنگام
مطالعه از تداخل یادگیری
جلوگیری کرد؟

* منابع.....

۱. اوبراین، جانان (۱۳۹۱). قدرت شگفت‌انگیز مغز. ترجمه حمیده حضرتی و احمد شریفان. وانی، تهران.
۲. شفرود، جیمز اف (۱۳۸۷). مهارت‌های مطالعه در مدرسه و دانشگاه. ترجمه فریده همی. رشد، تهران. (سال انتشار اثر به زبان اصلی، ۱۹۹۷).
۳. هلیسر، رچینا؛ رابینسون، کارول؛ و شرود، فیلیپس (۱۳۸۸). مهارت‌های مطالعه برای یادگیری مؤثر. ترجمه منصور بیرامی، تورج هاشمی و فرهاد محمدی. انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، تهران. (سال انتشار اثر به زبان اصلی، ۱۹۹۷).

۴. یوسفی مشهور، مریم (۱۳۸۴). تأثیر راهبردهای سازمان‌دهی، علامت‌گذاری و حاشیه‌نویسی و خلاصه کردن بر یادگیری مطالب. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبایی.
۵. یوسفی مشهور، مریم (تابستان ۱۳۸۵). تأثیر راهبردهای سازمان‌دهی، علامت‌گذاری و حاشیه‌نویسی و خلاصه کردن بر یادگیری مطالب. فصل‌نامه تعلیم و تربیت، شماره ۲.

راهکارهایی برای افزایش یادگیری

۱. زمان بیشتری برای خواندن بگذارید. هر چه بیشتر بخوانید، بهتر یاد می‌گیرید.
۲. پرفروانی، دریافتن و فهم را جایگزین یادگیری و حفظ کنید.
۳. از تداخل یادگیری‌ها جلوگیری کنید.
 - هر موضوع درسی را در دوره‌های بلندمدت و بدون فاصله بخوانید.
 - برای آمادگی آزمون، پیش از فوایدن مطلب را بخوانید.
 - پیش از آزمون، متن را به صورت کثرا مرور کنید.
 - ۴. آنچه را یاد می‌گیرید گزینش کنید.
 - کتاب‌ها را به گونه‌ای پراکنده و کم علامت‌بندی کنید.
 - کزیده مطالب را در پایان هر صفحه از یادداشت‌های کلاسی بنویسید.

فلاصه مطالب

نمونه ۲

قدرت خواندن

به کدام یک از دلایل زیر متنی را می‌خوانید؟

- به دلیل حرفه‌ای (آموزش دادن)
- برای کسب اطلاعات کلی یا برداشت کلی و نگاه اجمالی به متن انداختن
- برای اطلاعات خاص و (کسب حقایق و مطالعه عمیق)
- برای یادگیری و حفظ کردن (ادراک و بهبودی مطالعه)
- برای نقد و بررسی کردن (ارائه نقطه نظر افراد)
- برای شناسایی و قضاوت در جهت تأیید یا رد مطلب (از صافی رد شدن)